

Wiad. entomol.	17 (2): 85-94	Poznań 1998
----------------	---------------	-------------

Interesujące gatunki ryjkowców (*Coleoptera: Urodontidae, Curculionidae*) ze wschodniej Polski*

Interesting weevil species (*Coleoptera: Urodontidae, Curculionidae*) from eastern Poland

MAREK WANAT, JERZY SZYPUŁA

Muzeum Przyrodnicze Uniwersytetu Wrocławskiego, ul. Sienkiewicza 21, 50-335 Wrocław

ABSTRACT: Two curculionid species are recorded from Poland for the first time: *Lignyodes muerlei* FERRARI from Łuczyce and Bolestraszyce near Przemyśl (SE Poland), and *Anthonomus rubripes* GYLL. from Osowiec on the Biebrza river (NE Poland). First records of another 26 species of *Urodontidae* (1) and *Curculionidae* (25) from Masurian Lake Region, Podlasie, Sandomierz Lowland and/or East Beskid Mts. are given.

KEY WORDS: *Coleoptera, Urodontidae, Curculionidae*, faunistics, E Poland.

Materiały prezentowane w tej pracy zebrane zostały w latach 1995–1998 podczas badań terenowych prowadzonych przez pierwszego z autorów na pograniczu Pojezierza Mazurskiego i Podlasia oraz w Beskidzie Wschodnim (Góry Słonne koło Sanoka), a także przez obu autorów w okolicach Przemyśla, na stanowiskach leżących na Nizinie Sandomierskiej i w Beskidzie Wschodnim. Poza kilkoma wyjątkami, co zaznaczono w tekście, żaden z omawianych niżej gatunków nie był dotąd podawany z wymienionych krain.

Większość przedstawionych danych oparta jest na materiale zebranym na terenie lub w najbliższych okolicach Biebrzańskiego Parku Narodowego (dalej w tekście skrót BbPN oznacza, że gatunek stwierdzono w granicach Parku). Tak jak w przypadku większości bezkręgowców, fauna ryjkowców tego bardzo interesującego przyrodniczo obszaru poznana jest w znikomym stopniu. Rekonesansowe badania terenowe na przełomie VII/VIII 1996 i 1997 przyniosły odkrycie wielu rzadkich i niespodziewanych tutaj gatunków ryjkowców, nie podawanych dotąd z północnej Polski. Najciekawsze z 270 zebranych dotąd gatunków omówione zostały w tej pracy.

* Druk pracy w 20% sfinansowany przez Muzeum Przyrodnicze UW.

Dotychczasowe dane o rozmieszczeniu ryjkowców w Polsce podsumowane zostały w czterech tomach „Katalogu fauny Polski” (BURAKOWSKI i in., 1992, 1993, 1995, 1997), stąd przy omawianiu rozszedlenia poszczególnych gatunków cytujemy jedynie najnowsze prace tam nie uwzględnione. Również za „Katalogiem fauny Polski” (BURAKOWSKI i in., 1973–1997) przyjęliśmy podział Polski na krainy geograficzne. W wykazie gatunków przy każdym stanowisku podano w nawiasach kod siatki UTM. Wszystkie okazy dokumentujące poniższe doniesienia znajdują się w zbiorach autorów.

Dziękujemy Dyrekcji Biebrzańskiego Parku Narodowego za umożliwienie prowadzenia badań na terenie Parku oraz naszemu koledze Jackowi KALISIAKOWI za udostępnienie okazu jednego z gatunków omówionych w tej pracy.

URODONTIDAE

Bruchela rufipes (OLIVIER, 1790)

– Pojezierze Mazurskie: Goniądz (FE12), 28 VII 1997, 36 exx.

Podawany dotąd tylko z południowej Polski, jest jednak z pewnością szerzej rozmieszczony na terenie całego kraju, podobnie jak jego roślina żywicielska – *Reseda lutea* L. Wszystkie okazy z Goniądza odznaczają się zupełnie czarnymi czułkami i nogami, tak jak wszystkie badane przez nas okazy z południowej Polski należą więc do wyróżnionego przez STREJČEK'a (1991) podgatunku *B. rufipes nigritarsis* (REITTER).

CURCULIONIDAE

Polydrusus flavipes (DE GEER, 1775)

– Pojezierze Mazurskie: Osowiec - Twierdza, zarośla wierzbowe przy drodze do Mężenina (FE12), 22 VII 1997, 1 ex.

W Polsce podawany dotąd głównie z krain południowych, najdalej na północ wysunięte stanowiska to Słubice i Puszcza Białowieska.

Sitona lateralis GYLLENHAL, 1834 (= *ononidis* SHARP, 1867)

– Pojezierze Mazurskie: Osowiec-Twierdza, pobocze drogi do Mężenina (FE12), 28 VII 1996, 2 exx., 18 VII 1997, 2 exx., 31 VII 1997, 1 ex.; łąka nad Kanałem Rudzkim (FE02), 31 VII 1997, 1 ex.

Rozmieszczenie tego gatunku w Polsce poznane jest słabo, głównie z powodu nieodróżniania go przez długi czas od *S. suturalis* STEPHENS. Wykazano go dotychczas z zaledwie 7 krain (PETRYSZAK i in., 1993; STACHOWIAK, 1993; WANAT, 1994), choć wydaje się, że jest szeroko rozprzestrzeniony w całym kraju. W Osowcu większość okazów zebrano na wilżynie bez-

bronnej *Ononis arvensis* L., a jeden otrząśnięto z groszku żółtego *Lathyrus pratensis* L. Synonimizacji *S. ononidis* (SHARP) i *S. lateralis* GYLL. dokonał KOROTYAEV (1994) po zbadaniu typów opisowych.

Donus palumbarius (GERMAR, 1821)

– Beskid Wschodni: Góry Słonne ad Sanok, przełęcz Słonna - Przysłup (EV98/EV99), 30 V 1997, 1 ex. złowiony do czerpaka z runa lasu bukowego.

Rzadko spotykany górski ryjkowiec, wykazywany z izolowanego stanowiska pod Miechowem oraz około 10 stanowisk w Sudetach i Karpatach, w Beskidzie Wschodnim jedynie z Magóry Małastowskiej w Beskidzie Niskim.

Cotaster uncipes (BOHEMAN, 1838)

– Beskid Wschodni: Góry Słonne, rezerwat Góra Sobień (EV98), 29 V 1997, 1 ex., 25 V 1998, 3 exx., wysiane ze ściółki.

Z Polski wykazywany dotąd jedynie z Wlenia w Górach Kaczawskich na podstawie doniesień z ubiegłego wieku. Gatunek środkowoeuropejski, sięgający dalej na południe na obszarze byłej Jugosławii i we Włoszech, znany ze słowackiej części Karpat. Występuje w terenach górskich i podgórskich. Nowy dla polskich Karpat.

Bagous puncticollis BOHEMAN, 1845

– Pojezierze Mazurskie: Osowiec - Twierdza, BbPN, starorzecze Biebrzy (FE02), 27 VII 1996, 3 exx.; Goniądz, BPN, starorzecze Biebrzy (FE12), 3 VIII 1996, 1 ex.

W północnej Polsce podany jedynie z okolic Słupska. Jest u nas jednym z najpospolitszych przedstawicieli rodzaju, a niewielka jeszcze liczba stanowisk wynika z trudności w łowieniu tych wodnych ryjkowców. Obok przesiewania detrytusu na brzegach zbiorników wodnych dobre efekty daje w miesiącach letnich wieczorne czerpakowanie po roślinności nabrzeżnej.

Bagous lutulentus (GYLLENHAL, 1813)

– Pojezierze Mazurskie: Osowiec - Twierdza, BbPN, starorzecze Biebrzy (FE02), 23 VII 1996, 4 exx.; Modzelówka (FE04), 4 VIII 1997, 1 ex.

Podobnie jak poprzedni jest jednym z najczęstszych gatunków rodzaju, nie podawanym jednak jeszcze z północno-wschodniej Polski.

Bagous subcarinatus GYLLENHAL, 1836

– Pojezierze Mazurskie: Osowiec - Twierdza, BbPN, ślepa odnoga Biebrzy (FE02), 20–23 VII 1996, 2 exx.; Goniądz, BbPN, starorzecze Biebrzy (FE12), 3 VIII 1996, 1 ex.

Znany u nas z niewielu stanowisk, z pewnością jest jednak szeroko rozmieszczony, choć rzadko łowiony z powodu skrytego trybu życia.

Bagous lutulosus (GYLLENHAL, 1827)

- Podlasie: BbPN, Szostaki (EE90), 7 VIII 1997, 4 exx.

Rzadko spotykany gatunek, w ostatnich latach podany z Polesia Lubelskiego (CMOLUCH, 1992). Rośliny lub roślin żywicielskich tego ryjkowca poszukiwać należy wśród niewielkich gatunków z rodzajów sit *Juncus* L. lub kosmatka *Luzula* DC. W Szostakach łowiony był na niskiej roślinności porastającej mało używaną drogę biegnącą na skraju lasu i wilgotnej łąki. W bardzo podobnym biotopie, z identycznym zestawem kilku gatunków *Juncus* i *Luzula*, gatunek ten łowiony był w liczbie kilkunastu exx. w Puszczy Bolimowskiej (WANAT, 1995).

Dorytomus reussi FORMANEK, 1908

- Pojezierze Mazurskie: Osowiec - Twierdza, las łąkowy przy drodze do Mężenina (FE12), 7 VIII 1996, 1 ex. wysiany ze ściółki.

Najbardziej północne stanowisko w zasięgu tego bardzo lokalnego w Europie gatunku, znanego poza Polską tylko z Czech, Słowacji, Węgier i Rumunii.

Dorytomus nordenskioldi FAUST, 1883

- Pojezierze Mazurskie: Osowiec - Twierdza (FE02/FE12), las łąkowy przy drodze do Mężenina i torfowisko Łosia Biel (BbPN), 3-6 VIII 1996, 2 exx., 3 VIII 1997, 45 exx. - wszystkie wysiane spod osiki *Populus tremula* L.

W Polsce stwierdzony dotąd jedynie w kilku krainach południowych, chociaż jest gatunkiem eurosyberyjskim, szeroko rozmieszczonym w Azji i północno-wschodniej Europie, gdzie sięga do Karelii i Estonii (SILFVERBERG, 1992).

Notaris maerkeli (BOHEMAN, 1843)

- Pojezierze Mazurskie: BbPN, torfowisko Łosia Biel (FE02), 3 VIII 1997, 1 ex.

Rzadki gatunek środkowoeuropejski, poza XIX-wiecznymi, ogólnikowymi doniesieniami z byłych Prus Wschodnich i niedawnym stwierdzeniem w Puszczy Białowieskiej nie podawany dotychczas z krain północnych.

Thryogenes atirostris LOHSE, 1992

- Pojezierze Mazurskie: Goniądz, BbPN, starorzecze Biebrzy (FE12), 3 VIII 1996, 2 exx.

Gatunek ten uchodził u nas do niedawna za wielką rzadkość, po najnowszych odkryciach (SZYPUŁA, WANAT, 1996) znany jest już jednak z 6 krain.

Thryogenes festucae (HERBST, 1795)

- Pojezierze Mazurskie: Osowiec - Twierdza, BbPN, starorzecze Biebrzy (FE02), 20–27 VII 1996, 2 exx.

Występuje w całym kraju, nie był jednak dotąd podawany z krain północno-wschodnich.

Lignyodes enucleator (PANZER, 1798)

- Wyżyna Lubelska: Hrubieszów (GB03), 9 V 1993, 1 ex., leg. et coll. J. KALISIAK.
- Nizina Sandomierska: Bolestraszyce, fort (FA32), 7 V 1995, 16 exx.
- Beskid Wschodni: Łuczyce (FA31), 3 V 1995, 3 exx.

Gatunek stosunkowo niedawno odnaleziony w Polsce, znany dotychczas z Żabna (CMOLUCH, ŁĘTOWSKI, SMARDZEWSKA, 1979) i Górnego (ŁĘTOWSKI, STANIEC, 1997) na Wyżynie Lubelskiej oraz Jarosławia (PETRYSZAK, DĄBEK, 1997).

Lignyodes uniformis DESBROCHERS, 1894

- Nizina Sandomierska: Bolestraszyce, zadrzewienia śródpolne na wschód od wsi (FA31) i fort (FA32), 7 V 1995, 15 exx.
- Beskid Wschodni: Łuczyce (FA31), 3 V 1995, 11 exx.; Brylińce (FA10), 5 V 1995, 1 ex.

Ostatnio odkryty w Polsce w Jarosławiu (PETRYSZAK, DĄBEK, 1997). Jego rozmieszczenie obejmuje południowe Morawy, Słowację, Austrię, Węgry, Chorwację, Bułgarię, Ukrainę i europejską część Turcji.

Lignyodes muerlei FERRARI, 1866

- Nizina Sandomierska: Bolestraszyce, fort (FA32), 7 V 1995, 4 exx.
- Beskid Wschodni: Łuczyce (FA31), 3 V 1995, 1 ex.

Gatunek ten nie był dotąd podawany z Polski. Rozmieszczenie w Europie podobne jak u *L. uniformis*, notowany ponadto z Mołdawii. Oba gatunki przeważnie zbierane były razem.

Brak różnic, poza ubarwieniem pokryw, pomiędzy *Lignyodes suturatus* FAIRMAIRE, 1859, *L. uniformis* i *L. muerlei*, podobne rozszedlenie oraz ich powszechne współwystępowanie na tych samych stanowiskach – na co zwracał już uwagę DIECKMANN (1988) – skłoniły KOROTYAEV'a i in. (1993) do ich zsynonimizowania i potraktowania jako formy barwne *L. suturatus*. Potwierdzeniem takiego podejścia mogą być wyniki badań STREJČEK'a (1996), który łowił na południowych Morawach wszystkie trzy gatunki na jednym

stanowisku i tym samym gatunku jesionu *Fraxinus excelsior* L. W Bolestraszycach kilkakrotnie stwierdziliśmy okazy *L. uniformis* i *L. muerlei* przebywające u nasady tego samego kwiatostanu jesionu (zdarzało się jednak, że towarzyszył im również *L. enucleator* będący niewątpliwie odrębnym gatunkiem). *L. suturatus* jako jedyny podawany był w literaturze również z *Fraxinus ornus* L., jednak jeden z nas (MW) podczas badań terenowych na Morawach łowił na tym gatunku jesionu *L. uniformis*. Uderzający jest brak form przejściowych pod względem ubarwienia pomiędzy tymi trzema taksonami, jednak przypadki występowania takich ostro odgraniczonych form barwnych jednego gatunku, choć rzadkie, są znane u chrząszczy, w tym również u ryjkowców (np. u australijskiego *Chrysolopus spectabilis* (FABRICIUS) – *Curculionidae: Aterpinae*). Jest zatem prawdopodobne, że rację mają KOROTYAEV i in. (1993), jednak w pracy tej nadal traktujemy obie znalezione w Polsce formy jako odrębne gatunki do czasu ostatecznego wyjaśnienia ich statusu, np. po przeprowadzeniu postulowanych przez DIECKMANN'a (1988) testów hodowlanych.

Oba gatunki uwzględnione zostały w kluczu do oznaczania polskich ryjkowców (SMRECZYŃSKI, 1972), nie widzimy zatem potrzeby podawania ich diagnoz morfologicznych.

Tychius polylineatus (GERMAR, 1824)

- Pojezierze Mazurskie: Osowiec - Twierdza, BbPN, ruiny twierdzy (FE02), 27 VII 1996, 1 ex., 2 VIII 1997, 1 ex.

W północnej Polsce podany tylko z Gdańska przed 140 laty. W Osowcu oba okazy odłowiono czerpakiem na *Trifolium arvense* L.

Tychius trivialis BOHEMAN, 1843

- Pojezierze Mazurskie: Osowiec - Twierdza, ruiny twierdzy (FE02), 30 VII – 2 VIII 1997, 3 exx.
- Podlasie: BbPN, Szostaki (EE90), 29 VII 1997, 1 ex.

Na obu powyższych stanowiskach, jak i w Giżycku (WANAT, 1995), gatunek ten występuje na traganku piaskowym *Astragalus arenarius* L., nie wymienianym dotąd wśród roślin żywicielskich *T. trivialis*.

Sibinia unicolor (FAHRAEUS, 1843)

- Pojezierze Mazurskie: Osowiec - Twierdza, wyrobisko piasku przy stacji kolejowej (FE02), 7–10 VIII 1996, 3 exx.

Jeden z najrzadszych w Polsce gatunków rodzaju, notowany z zaledwie 5 krain, najdalej na północ z Puszczy Kampinoskiej i Polesia Lubelskiego.

Anthonomus rubripes GYLLENHAL, 1836

- Pojezierze Mazurskie: Osowiec - Twierdza (FE02) 25 VII – 8 VIII 1997, >200 exx. obu płci, w większości z nie w pełni stwardniałymi pokrywami, zebranych lub obserwowanych na pięciorniku srebrnym *Potentilla argentea* L.

Odkrycie tego gatunku w północno-wschodniej Polsce jest niezwykle zaskakujące biorąc pod uwagę ogólny zasięg geograficzny, wymagania ekologiczne (uchodzi za gatunek stepowy) i fakt, że chrząszcz ten pozbawiony jest zdolności do lotu. Zasięg *A. rubripes* obejmuje Austrię, Węgry, południową Słowację, Rumunię, Bułgarię, Macedonię, Włochy (Toscana), południową Turcję, wschodnią Ukrainę, południe Rosji (obszar nadwożański i Przedkaukazie) i Armenię (DIECKMANN, 1968, 1988; ABBAZZI, OSELLA, 1992), a więc najbliższe udokumentowane stanowiska są oddalone od Osowca o przeszło 500 km. Liczną populację tego gatunku odkryto w Osowcu na niewielkiej, niemal całkowicie ograniczonej lasem polanie, na powierzchni nie większej niż 0,1 ha. Poszukiwania tego gatunku na innych stanowiskach nie przyniosły rezultatu, mimo że roślina żywicielska jest na tym terenie pospolita. Okoliczności i czas pojawienia się *A. rubripes* na tym stanowisku są dla nas zupełnie niejasne. Gatunek ten ma stosunkowo szeroki zasięg w Europie, chociaż wszędzie jest bardzo rzadki i występuje wyspowo. Musiał więc wykształcić skuteczny sposób naturalnego rozprzestrzeniania się na duże odległości, mimo braku skrzydeł. Z drugiej strony nie można tu wykluczyć zawleczenia, choć gatunek rośliny żywicielskiej czyni taką możliwość bardzo mało prawdopodobną. Warto jednak zaznaczyć, że *A. rubripes* był przez nas zbierany w południowej Słowacji (Modrý vrch ad Štúrovo) na pięciorniku wyprostowanym *Potentilla recta* L. Możliwe więc, że nie jest on monofagiem *P. argentea*, jak utrzymuje DIECKMANN (1988).

Opis i cechy różniące *A. rubripes* od pokrewnego *A. germanicus* DIECKMANN podaje SMRECZYŃSKI (1972).

Ceutorhynchus sisymbrii (DIECKMANN, 1966)

- Pojezierze Mazurskie: BbPN, Osowiec - Twierdza (FE02), ruiny twierdzy, 1–3 VIII 1997, 21 exx.

Drugie stanowisko w Polsce tego gatunku, odkrytego niedawno w okolicach Hrubieszowa (SZYPUŁA, WANAT, 1996). Wydaje się, że jest on obecnie w ekspansji i należy się spodziewać odkrycia go i w innych rejonach kraju. W Osowcu zbierany był wyłącznie na południowych stokach obwałowań twierdzy, w miejscach najsuchszych i najbardziej stromych, na przesuszonych i rachitycznych egzemplarzach *Sisymbrium loeselii* L. W analogicznych mikrosiedliskach zbieraliśmy ten gatunek pod Hrubieszowem.

Ceutorhynchus canaliculatus Ch. BRISOUT, 1869

- Pojezierze Mazurskie: Osowiec - Twierdza (FE02), 27 VII 1997, 1 ex.
W północno-wschodniej Polsce wykazywany dotąd jedynie z Białowieży.

Ceutorhynchus dubius Ch. BRISOUT, 1883

- Pojezierze Mazurskie: BbPN, Osowiec - Twierdza (FE02), ruiny twierdzy, 27 VII 1997, 1 ex., 1 VIII 1997, 1 ex.
Znany dotychczas z kilkunastu stanowisk na południe od linii Bielinek nad Odrą – Warszawa – Białowieża.

Mogulones angulicollis Ch. BRISOUT, 1883

- Beskid Wschodni: Góry Słonne ad Sanok, przełęcz Słonna - Przysłup (EV98/EV99), 30 V 1997, 4 exx.
Jeden z nielicznych górskich gatunków wśród naszych *Ceutorhynchinae*, wykazywany z pojedynczych stanowisk w Sudetach Zachodnich, Pieninach i Beskidzie Wschodnim (Hoczew koło Leska).

Mecinus collaris GERMAR, 1821

- Pojezierze Mazurskie: Goniądz (FE12), 28 VII 1997, 1 ex.
Nie podawany dotąd z północnej części kraju, chociaż jest szeroko rozmieszczony w północnej Europie.

Pseudorchestes smreczynskii (DIECKMANN, 1958)

- Pojezierze Mazurskie: Osowiec - Twierdza (FE02), 27 VII 1997, 2 exx.; (FE12), pobocze drogi do Mężenina, 18 VII 1997, 2 exx.; Modzelówka (FE04), przy Kanale Rudzkim, 4 VIII 1997, 1 ex.
- Podlasie: BbPN, Szostaki (EE90), 29 VII 1997, 1 ex.
Po odkryciu tego gatunku w Puszczy Białowieskiej i Gródku koło Hrubieszowa kolejne, wyższe stanowiska zdają się wskazywać, że *P. smreczynskii* jest już szeroko rozprzestrzeniony w północno-wschodniej Polsce.

Rynchaenus calceatus (GERMAR, 1821)

- Pojezierze Mazurskie: BbPN, torfowisko Łosia Biel (FE02), 16 VII 1997, 1 ex., 22 VII 1997, 2 exx., 3 VIII 1997, 4 exx.
Dotychczasowy brak danych o tym gatunku z północnej części kraju mógł budzić zdziwienie, ponieważ ma on wyraźnie północny typ rozszedlenia w Europie i notowany był z prawie wszystkich krajów skandynawskich (SILFVERBERG, 1992).

SUMMARY

Recent (1995–98) field studies conducted by the authors in S Masurian Lake Region and N Podlasie (NE Poland), and in the Słonne Mts near Sanok and Przemyśl (SE Poland), revealed many interesting weevil species, two of them recorded from Poland for the first time. *Anthonomus rubripes* GYLL. has been found in a great number in Osowiec on the Biebrza river (UTM: FE02), exclusively on one isolated, sandy and sunny forest clearing, not exceeding 0.1 ha. Its host plant there is *Potentilla argentea* L., a species common on pastures near Osowiec. The origin of this rare and wingless European species in NE Poland is unclear, the closest localities are hitherto noted in Slovakia and E Ukraine. *Lignyodes muerlei* FERRARI has been found on *Fraxinus excelsior* L. in Łuczyce (FA31) and Bolestraszyce (FA32) near Przemyśl, occurring together with *L. enucleator* (PANZ.) and *L. uniformis* DESBR. Taxonomical status of *L. suturatus* FAIRM., *L. uniformis*, and *L. muerlei*, which differ only in the colour pattern of elytra, is briefly discussed. We think that they are probably conspecific, as postulated by KOROTYAEV et al. (1993). However, we follow DIECKMANN'S (1988) opinion, that it should be confirmed by laboratory breeding tests. Herein we maintain their separate species status. *Cotaster unciipes* (BOH.) has been re-discovered in Poland after 100 years and found for the first time in the Polish part of the Carpathians (Góra Sobień Reserve, EV98). Another 25 species of *Curculionidae* and *Urodonidae* found in NE and SE Poland have been recorded. Nearly all of them are new for the respective regions.

PIŚMIENNICTWO

- ABBAZZI P., OSELLA G., 1992: Elenco sistematico-faunistico degli *Anthribidae*, *Rhinomacridae*, *Atelabidae*, *Apionidae*, *Brentidae*, *Curculionidae* Italiani (*Insecta*, *Coleoptera*, *Curculionoidea*), I parte. *Redia*, **75**: 267-414.
- BURAKOWSKI B., MROCZKOWSKI M., STEFAŃSKA J., 1973: Chrząszcze (*Coleoptera*) - Biegaczowate - *Carabidae*, część 1. *Kat. Fauny Polski*, Warszawa, XXIII, **2**: 1-233.
- BURAKOWSKI B., MROCZKOWSKI M., STEFAŃSKA J., 1992: Chrząszcze (*Coleoptera*) - Ryjkowcowate prócz ryjkowców - *Curculionoidea* prócz *Curculionidae*. *Kat. Fauny Polski*, Warszawa, XXIII, **18**: 1-324.
- BURAKOWSKI B., MROCZKOWSKI M., STEFAŃSKA J., 1993: Chrząszcze (*Coleoptera*) - Ryjkowce - *Curculionidae*, część 1. *Kat. Fauny Polski*, Warszawa, XXIII, **19**: 1-304.
- BURAKOWSKI B., MROCZKOWSKI M., STEFAŃSKA J., 1995: Chrząszcze (*Coleoptera*) - Ryjkowce - *Curculionidae*, część 2. *Katalog Fauny Polski*, Warszawa, XXIII, **20**: 1-310.
- BURAKOWSKI B., MROCZKOWSKI M., STEFAŃSKA J., 1997: Chrząszcze (*Coleoptera*) - Ryjkowce - *Curculionidae*, część 3. *Katalog Fauny Polski*, Warszawa, XXIII, **21**: 1-307.
- CMOLUCH Z., 1992: Rüsselkäfer (*Coleoptera*, *Curculionidae*) von Polesie Lubelskie. *Ann. UMCS, C*, (1989) **44**: 1-64.
- CMOLUCH Z., ŁĘTOWSKI J., SMARDZEWSKA Z., 1979: Zur Kenntnis der Rüsselkäfer (*Coleoptera*, *Curculionidae*) Polens. II. *Ann. UMCS, C*, (1978) **33**: 405-409.

- DIECKMANN L., 1968: Revision der westpaläarktischen *Anthonomini* (Coleoptera: Curculionidae). Beitr. Ent., **17**: 377-564.
- DIECKMANN L., 1988: Beiträge zur Insektenfauna der DDR: Curculionidae (Curculioninae: Ellescini, Acalyptini, Tychiini, Anthonomini, Curculionini). Beitr. Ent., **38**: 365-468.
- KOROTYAEV B. A., 1994: Novye dannye po sistematike palearkticheskikh dolgonosikov (Coleoptera, Curculionidae). Ent. Obozr., **73**: 870-890.
- KOROTYAEV B. A., ISMAILOVA M. Sh., ARZANOV Yu. G., DAVIDYAN G. E., PRASOLOV V. N., 1993: Vesennaya fauna zhukov-dolgonosikov (Coleoptera: Apionidae, Rhynchophoridae, Curculionidae) nizmennogo i predgornogo Dagestana. Ent. Obozr., **72**: 836-865.
- ŁĘTOWSKI J., STANIEC B., 1997: Materiały do poznania Attelabidae i Curculionidae (Coleoptera) wschodniej Polski. Wiad. entomol., **16** (1): 21-28.
- PETRYSZAK B., DĄBEK P., 1997: *Lignyodes uniformis* DESBROCHERS, 1894 nowy dla fauny Polski oraz inne interesujące gatunki Apionidae i Curculionidae (Coleoptera) z południowej i południowo-wschodniej części kraju. Wiad. entomol., **16** (2): 35-38.
- PETRYSZAK B., WRÓBEL S., CZEKAJ A., SKALSKI T., 1993: Ryjkowce (Coleoptera, Curculionidae) Beskidu Niskiego. Zesz. nauk. Uniw. Jagiellońsk. Pr. zool, **38**: 29-59.
- SILFVERBERG H., 1992: Enumeratio Coleopterorum Fennoscandiae, Daniae et Baltiae. Helsingin Hyönteisvaihtoyhdistys, Helsinki. V + 94 ss.
- SMRECZYŃSKI S., 1972: Ryjkowce - Curculionidae. Podrodzina Curculioninae. Klucze do Oznaczania Owadów Polski, XIX, **98d**: 1-195.
- STACHOWIAK P., 1993: Materiały do poznania rozmieszczenia i znaczenia ryjkowców z rodzaju *Sitona* Germar (Coleoptera, Curculionidae) w Polsce. Pol. Pismo ent., **62**: 25-34.
- STREJČEK J., 1991: Brouci čeledí Bruchidae, Urodonidae a Anthribidae. Zoologické Klíče, Academia/Praha. 88 ss, 24 tab.
- STREJČEK J. 1996: Terrestrial Invertebrates of the Pálava Biosphere Reserve of UNESCO, III. Coleoptera: Curculionoidea 1 (Anthribidae and Curculionidae). Folia Fac. sci. nat. Univ. Masarykianae Brunensis, Biol., **94**: 577-599.
- SZYPUŁA J., WANAT M., 1996: Nowe dane o rozmieszczeniu niektórych gatunków ryjkowców (Coleoptera, Curculionidae) w Polsce. Wiad. entomol., **14** (4): 219-226.
- WANAT M., 1994: Ryjkowce (Coleoptera: Curculionoidea: Anthribidae, Rhinomaceridae, Rhynchitidae, Attelabidae, Apionidae, Curculionidae) Puszczy Białowieskiej. Pol. Pismo ent., **63**: 37-112.
- WANAT M., 1995: [W:] BURAKOWSKI B., MROCZKOWSKI M., STEFAŃSKA J., 1995: Chrząszcze (Coleoptera) – Ryjkowce – Curculionidae, część 2. Katalog Fauny Polski, Warszawa, XXIII, **20**: 1-310.